

**Тема 2 Психолого-
дидактичні основи
процесу навчання
Лекція 4**

**Основні поняття
теорії навчання**

План:

1. Предмет і завдання педагогіки вищої школи.
Сутність людини.
2. Зв'язки педагогіки з іншими науками.
3. Соціально-історичні характеристики педагогіки вищої школи.
4. Сутність основних понять дидактики:
знання, уміння, навички, учбовий процес, зміст освіти, організаційні форми учбового процесу, принципи, методи, засоби і технології навчання.

1. Предмет і завдання дидактики

Дидάσκαλ (грец. *διδάσκαλος* — наставник)
— учитель в Стародавній Греції і Візантії.

Також так називали вчителів у братських школах України

Дидάκτικα (грец. *διδακτικός* — повчаючий) — один із розділів педагогіки, який вивчає закономірності засвоєння знань, умінь і навичок, формування переконань

Таким чином, **педагогіка** - наука про навчання і виховання. У перекладі з давньогрецької (pedos - дитина, ago - веду) педагогіка дослівно означає - "**вести ДИТИНУ**".

- ПЕДАГОГІКА наука - про цілеспрямоване процесі передачі людського досвіду і підготовки підростаючого покоління до життя і діяльності.
- Таким чином, педагогіка є наукою про сутність, закономірності, принципи, методи і форми навчання і виховання людини.
- Особливості педагогіки як науки:
- Структура -Теорія, практика (пісок фактів)
- Педагог має справу з людьми, (а не з машинами)
- Педагогіка вивчає, розглядає людину з дитинства.
- Спочатку педагогічна думка оформлялася в вигляді окремих суджень і висловлювань - своєрідних педагогічних заповідей. Їх темою були правила поведінки і відносини між батьками і дітьми.
- Далі педагогіка розвивалась у руслі філософії.

Незважаючи на те, що за своїм походженням термін "дидактика" як теорія навчання походить від грецького мови, в якому "**didaktikos**" означає повчаючий, а "**didasko**" - вивчає, вперше ввів його в науковий обіг німецький педагог **Вольфганг Ратке** (1571-1635) , в курсі лекцій під назвою "Короткий звіт з дидактики, або мистецтво навчання" ("Kurzer Bericht von der Didactica, oder Lehrkunst Wolfgangi Raticii").

У тому ж ракурсі, тобто як «мистецтво навчання», але в більш широкому його значенні вжив це поняття і великий чеський педагог **Ян Амос Коменський** (1592-1670), опублікувавши 1657 р. в Амстердамі свою знамениту працю "Велика дидактика ", що представляє універсальне мистецтво навчання всіх усьому»

Сутність людини: що є людина?

У широкому сенсі: істота, що володіє волею, розумом, вищими почуттями, здібностями до комунікації і праці .. Демокрит, як і багато античні мислителі, вважав людину мікрокосмом. Платон представляв людину як істоту, роздвоєне на матеріальне (тіло) і ідеальне (душа) начала. Аристотель розглядав душу і тіло як два аспекти єдиної реальності.

«... Сутність людини не є абстракт, властивий окремому індивіду. У своїй дійсності вона є сукупність усіх суспільних відносин » - К. Маркс призводить до розуміння людини як суб'єкта історично-соціально-культурної діяльності, що представляє собою єдність соціальної та біологічної природи

У 1638 році опублікована
чотиритомна праця видатного
чеського педагога
"Велика дидактика"
(**Didactica Magna**)

ВЕЛИКАЯ ДИДАКТИКА,

СОДЕРЖАЩАЯ

УНИВЕРСАЛЬНУЮ ТЕОРИЮ УЧИТЬ ВСЕХ ВСЕМУ,

ИЛИ

*верный и тщательно обдуманый способ создавать по
всем общинам, городам и селам каждого христиан-
ского государства такие школы, в которых бы
все юношество того и другого пола, без всяко-
го, где бы то ни было, исключения, могло
обучаться наукам, совершенство-
ваться в нравах, исполняться
благочестия и таким образом в
годы юности научиться
всему, что нужно для
настоящей и буду-
щей жизни*

КРАТКО, ПРИЯТНО, ОСНОВАТЕЛЬНО,

ГДЕ ДЛЯ ВСЕГО, ЧТО ПРЕДЛАГАЕТСЯ,

ОСНОВАНИЯ почерпаются из самой природы вещей;

ИСТИННОСТЬ подтверждается параллельными при-
мерами из области механических
искусств;

ПОРЯДОК распределяется по годам, месяцам, дням
и часам, наконец, указывается

ЛЕГКИЙ И ВЕРНЫЙ ПУТЬ для удачного осуществле-
ния этого на практике.

Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.)

Дата опублікування книги «Велика дидактика» вважається датою народження педагогіки, як науки, Я.А.Коменській - загальновізнаній батько дидактики.

Я.А.Коменский ТАКОЖ вперше ЗАПРОПОНУВАВ:

- курсове навчання;
- ввів класно-урочну систему;
- навчальні всіх і в колективі (в групі обов'язково діти одного віку);

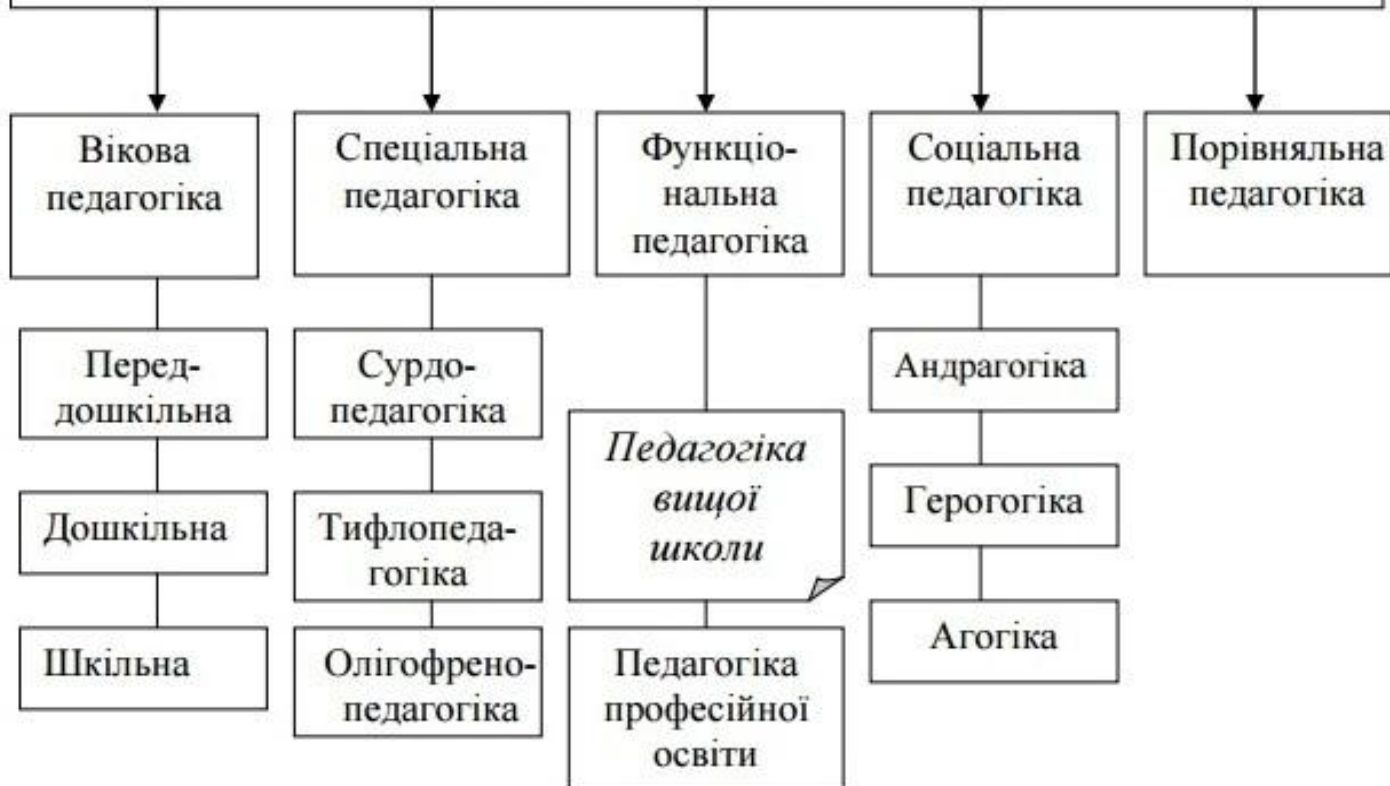
Вперше зібрав воєдино всі принципи дидактики та запропонував три найважливіших принципи:

- виховуючий характер навчання;
- зв'язок навчання з життям;
- відповідність навчання віку обучаемых.

Система педагогічних наук

Джерела педагогіки:
народна педагогіка, історія педагогіки, сучасний педагогічний досвід

Загальна педагогіка

Педагогіка вищої школи – це галузь загальної педагогіки,

що вивчає закономірності освіти/самоосвіти, навчання, виховання/самовиховання і розвитку/саморозвитку студентів/слухачів, а також їх наукову і професійну підготовку відповідно до вимог суспільства і держави.

Тому на сьогодні дидактика ВШ відповідає на 3 питання: 1. чому вчити? (зміст освіти) 2. як навчити (методи і принципи) 3. як вчитися? (методи і прийоми самостійної діяльності)

Зв'язки педагогіки ВШ:

педагогічною психологією, логікою, філософією, соціологією, приватних методиками т.д.

з **кібернетикою**, комп'ютеризацією педагогіки (ефективне управління, навчальні програми).

З медициною, фізіологією людини

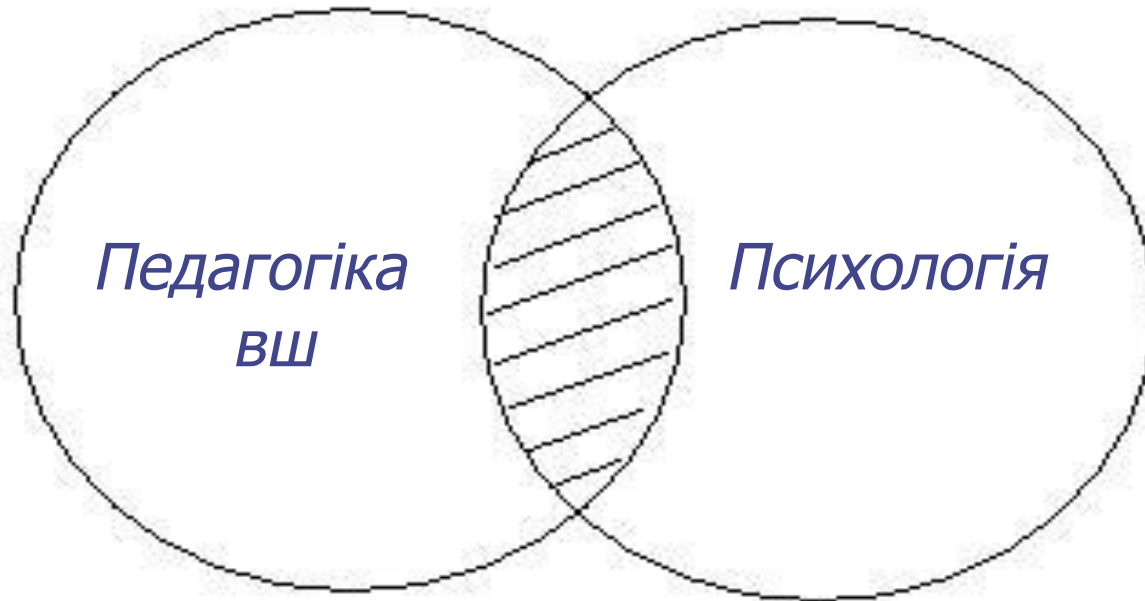
(наприклад, лікувальна педагогіка - наука про навчання і виховання хворіючих студентів. А їх все більш з'являється у зв'язку цілодобовою роботою в **Мережі**).

Педагогіка вищої школи не може вирішити своїх завдань без такої науки, як психологія.

Зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками

Усього педагогіка вш співпрацює
зі 130 науковими дисциплінами, але найбільш тісні
стосунки з психологією:

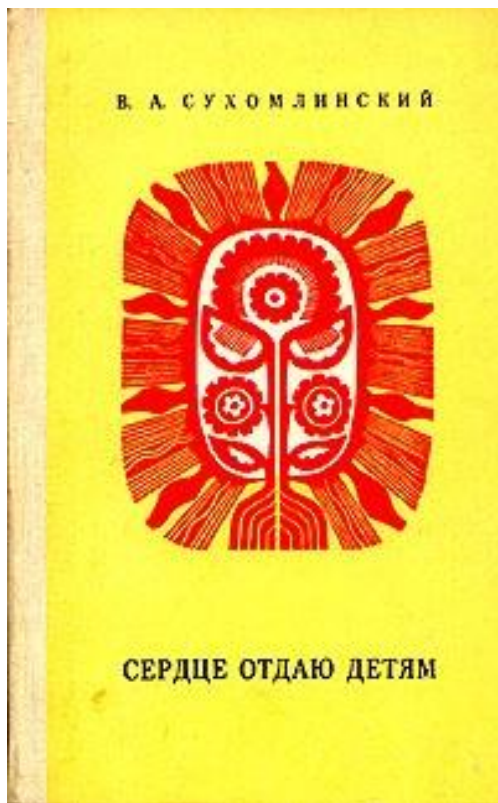
- **Айсберг педагогіки вш:**

- найвизначніший російський фахівець з питань освіти К.Д. Ушинський писав: "У педагогіки дуже широку основу і дуже вузенька верхівка: дидактика початкового викладання може наповнити томи, дидактика читання лекцій в університеті може бути виражена в двох словах: знай добре свій предмет і викладай його ясно". Уже в наш час в 1974 р С.І. Архангельський цілком обгрунтовано заявив: "Що ж стосується теорії навчання у вищій школі, то її просто немає»

3 періоди розвитку педагогіки:

- Ранній період - боязкі кроки до початкового педагогічному мисленню. Китай, Єгипет, Індія. «Книга притч Соломонових» - рекомендації, повчання, попередження і заборони.
- ; Другий період пов'язаний з педагогічною думкою Стародавньої Греції: Демокрит, Сократ, Платон, Арістотель, Марк Квентіліан
- Третій період - формування педагогіки як самостійної наукової теорії. Виділення педагогіки з філософії та оформлення її в наукову систему пов'язане з ім'ям великого чеського педагога Яна Амоса Коменського (1592-1670гг.). Його головна праця «Велика дидактика» 1654 р.

Сухомлинский В., «Сердце отдаю детям», 1974 г.

- *Левківський М.* Історія педагогіки. Житомир, 2007;
- *Любар О. Стельмахович М., Федоренко Д.* Історія української педагогіки. К. 1998;
- Макаренко А.С. Собрание сочинений в четырёх томах. — М., Правда, 1987.- 1 500 000 экз. (Библиотека «Огонёк». Отечественная классика)
- Избранные произведения в трех томах. — Киев, Рад. шк., 1985
- **Флаги на башнях (1938)**
- Книга для родителей (1936-1937)

«Педагогическая поэма»

Віктор Федорович Шаталов

вчитель-новатор, народний вчитель СРСР (1990 р.), заслужений учитель України (1987 р.), лауреат премії імені К.Д. Ушинського, імені Н.К. Крупської, «Соросівській учитель». Автор системи навчання Із Використання опорних сигналів. Викорістовує педагогіку співробітництва, ігрові форми занять. Професор Донецького інституту соціальної освіти, Дійсний член Російської Академії освіти та розвитку, Почесний професор Киргизька національного університету

система навчання з використанням опорних сигналів - взаємопов'язаних ключових слів, умовних знаків, малюнків і формул з коротким висновком.

Когда мы в 1957 году запустили первый спутник Земли, американцы пришли к выводу, что главной причиной успеха русских стала сильная школьная программа, которая готовила не только знающих, но и творчески мыслящих людей. Говорят, что в специальном докладе президенту США так и было сказано: **«Русские обогнали нас за партой»**. Примерно то же самое можно было сказать и про наши вузы, чьи выпускники не раз удивляли мир своими открытиями в самых различных отраслях человеческих знаний.

Предмет педагогіки вищої школи

- - Свідомо і цілеспрямовано організований педагогічний процес. Педагогічна наука досліджує сутність, закономірності, принципи, тенденції та перспективи розвитку педагогічного процесу в вузі, розробляє теорію і технології його організації, удосконалює зміст і створює нові організаційні форми, методи і прийоми педагогічної діяльності викладачів і студентів.
- «Парная педагогика»

Об'єкт педагогіки вищої школи

- Педагогічні системи, що функціонують у вищих навчальних закладах, а також системи управління вузами.
- такими системами є: **студенти**, **викладачі**, академіїческа група, курс, факультет, кафедра, вуз, громадські організації та формування;
- **відділи та управління МОН України та ін.**

Завдання

педагогіки вищої школи

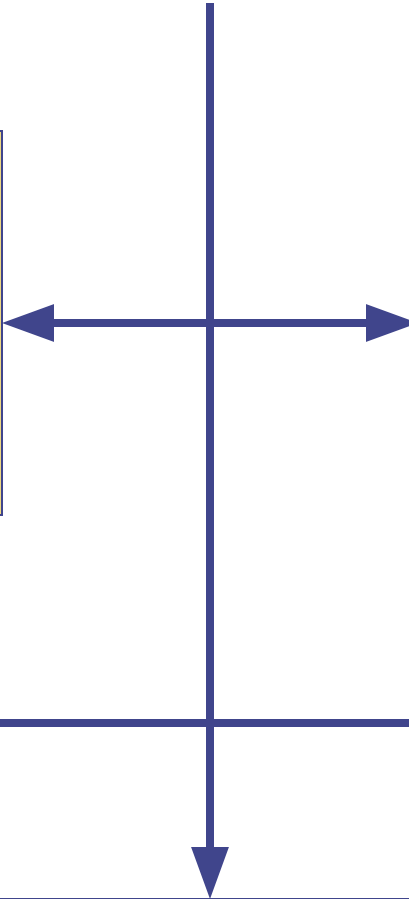
**Аналіз системи вищої освіти,
її характеристик,
прогнозування та
обґрунтування напрямів
розвитку
системи вищої освіти**

**Визначення цілей та
змісту освіти, змісту навчання
за окремими
спеціальностями
та кваліфікаційними рівнями**

**Вивчення та
вдосконалення
методів і форм організації
навчання студентів**

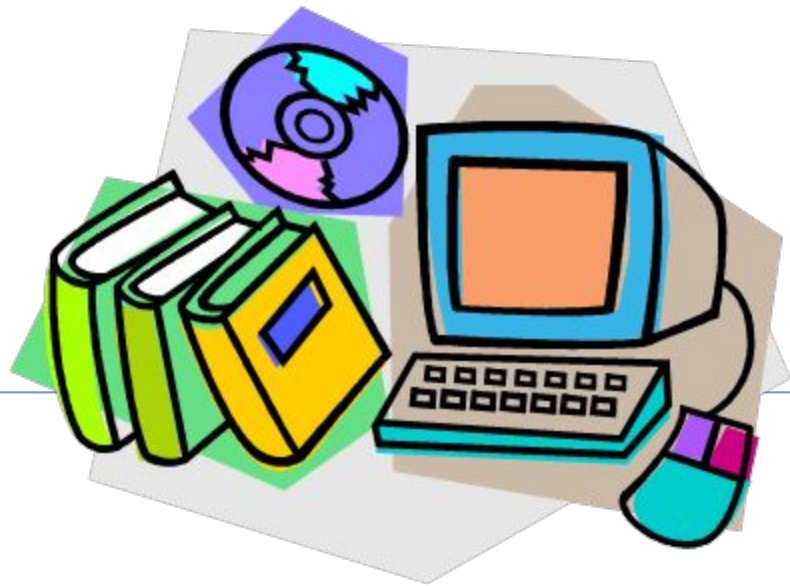
**Удосконалення методів
контролю рівня
підготовки
випускників та
оцінювання
успішності студентів**

**Розроблення нових
технологій навчання**

**Аналіз системи вищої освіти,
її характеристик,
прогнозування та
обґрунтування напрямів
розвитку
системи вищої освіти**

Визначення цілей та змісту освіти, змісту навчання за окремими спеціальностями та кваліфікаційними рівнями

Вивчення та вдосконалення методів і форм організації навчання студентів

Удосконалення методів контролю рівня підготовки випускників та оцінювання успішності студентів

Розроблення нових технологій навчання

3. Соціально - історичні характеристики педагогіки вищої школи

Витоки й основні віхи становлення освіти й вищої школи у світі і в Україні

```
graph TD; A[1. Емпіричний етап розвитку педагогіки.] --> B[1.1 Зародження теорії педагогіки. Виховання в Єгипті, античної Греції та ін.]; A --> C[1.2.Епоха відродження.];
```

1. Емпіричний етап розвитку педагогіки.

1.1 Зародження теорії педагогіки. Виховання в Єгипті, античної Греції та ін.

1.2.Епоха відродження.

Етап формування педагогіки як науки

```
graph TD; A([Етап формування педагогіки як науки]) --> B([2.1 Педагогічна система Я. А. Коменського.]); A --> C([2.2 Педагогічні погляди французьких філософів]);
```

2.1 Педагогічна система Я. А. Коменського.

2.2 Педагогічні погляди французьких філософів

3. Развитие педагогики в Україні (16-18 століття)

Виникнення і
розвиток братських
шкіл в Україні

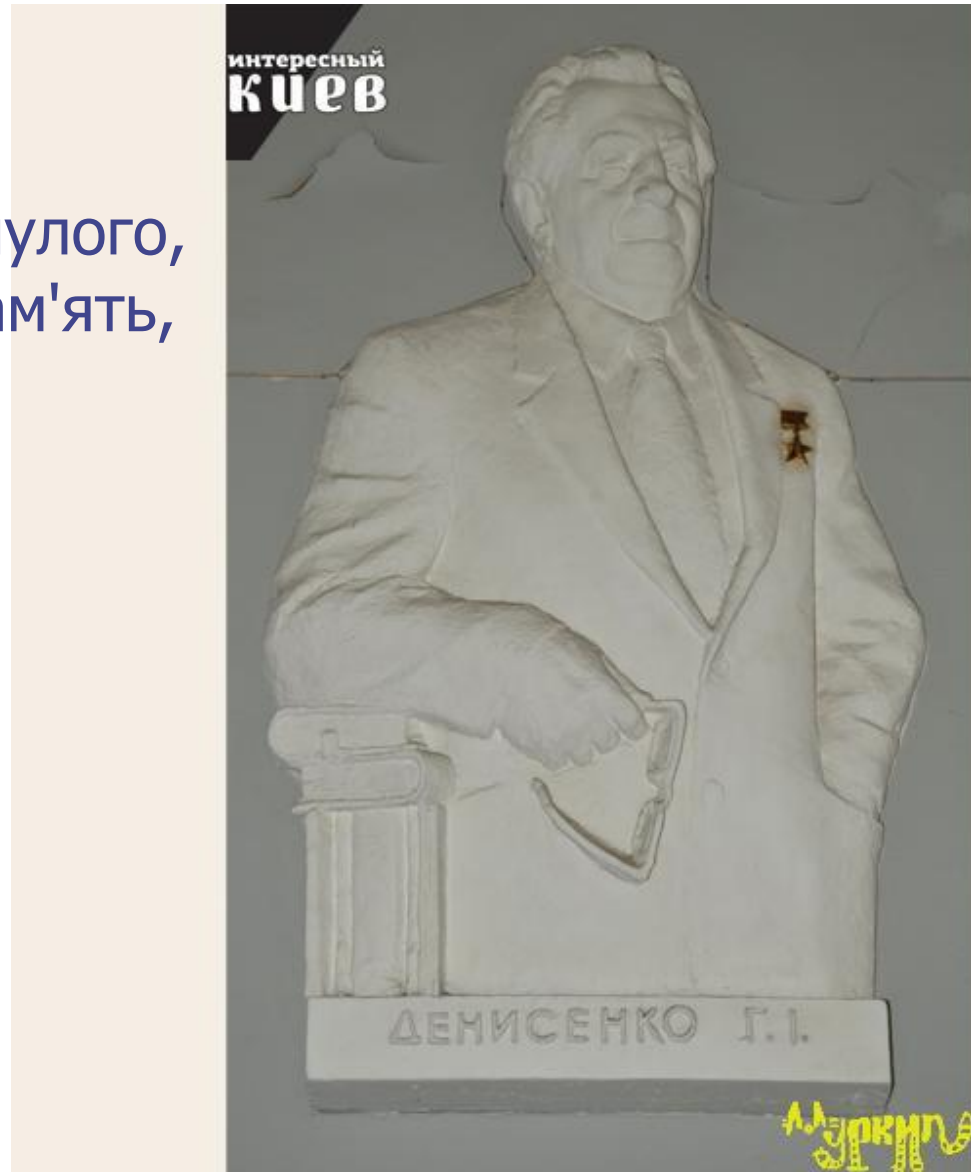
Григорій
Сковорода -
український
просвітитель.

Перші вищі
навчальні заклади
в Острозі і Києві

Розвиток освіти і
освіта в Київській
Русі

Барельєф Г.І.Денисенко у прямій частині головного корпусу

«Історія - це свідок минулого,
, світло Істини, жива пам'ять,
вчитель життя, вісник
давнини.» Ціцерон

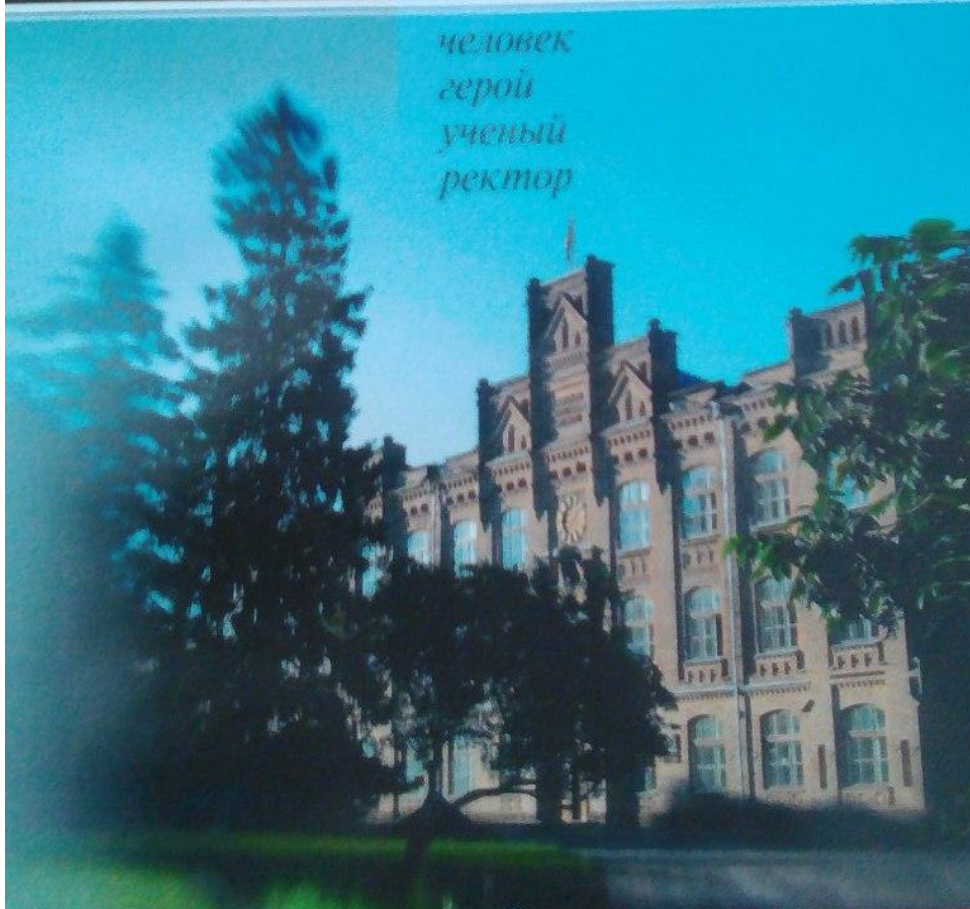

Т.В. Девтерова

ДЕНИСЕНКО

Григорий Иванович

*человек
герой
ученый
ректор*

Віртуальний журнал цифрова педагогіка»;

- що повинні цифрові освітні ресурси і чого не повинні;
- в наборі цифрових освітніх ресурсів можна умовно виділити наступні блоки:
- інтерактивні компоненти - питання і завдання, контрольні та самостійні роботи, інтерактивні моделі та анімації;
- демонстраційна графіка - ілюстрації, анімації, відеофрагменти;
- тексти - параграфи тексту, тексти зі звуком, біографії вчених, таблиці;
- матеріали для вчителя - презентації та уроки

Сучасний етап розвитку педагогіки.

```
graph TD; A([Сучасний етап розвитку педагогіки.]) --> B([В світі]); A --> C([В Україні]);
```

В світі

В Україні

Цифрова педагогіка

Необхідний перегляд педагогічних стратегій, пов'язаних з використанням ІКТ;

основні компоненти такого нового поняття як цифрова педагогіка: електронна дидактика і проектування педагогічних процесів;

Старі педагогічні теорії потрапляють в зовсім нові умови, і їм доводиться багато враховувати і перебудовуватися.

Формується нова, цифрова педагогіка, і ніхто толком не розуміє, як вона повинна бути влаштована. Ясно тільки, що потрібно пробувати, експериментувати і шукати нові працюючі моделі.

Зароджується «гібридна педагогіка», що об'єднує одночасну роботу вчителя в класі і в онлайні.

4. Сутність основних понять дидактики

**Понятійний апарат, тезаурус –
основа будь-якої науки,
тому, беручись вивчати теорію
навчання, необхідно засвоїти
основні поняття і визначення
дидактики.**

Фундаментальні поняття дидактики:

**ЗНАННЯ, НАВИЧКИ
ТА ВМІННЯ**

ЗНАННЯ = ?

ІНФОРМА
ЦІЯ

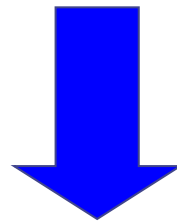
?
=

ЗНАННЯ

НАУКОВА
ІНФОРМА
ЦІЯ

НАУКОВА ІНФОРМАЦІ Я

Це результат пізнання навколишнього світу.
Це логічно упорядкована інформація,
що адекватно відображає
закономірності об'єктивного світу.

Знання – це узагальнена та засвоєна особистістю наукова інформація, що стала основою її усвідомленої, цілеспрямованої діяльності

Знання – це перевірений практикою результат пізнання дійсності, правильне та логічно впорядковане її відображення у свідомості людини, що стало основою усвідомленої дії

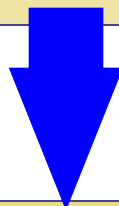

З ЧОГО СКЛАДАЮТЬСЯ
ЗНАННЯ ?

В ЧОМУ ПРОЯВЛЯЮТЬСЯ
ЗНАННЯ ?

ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНІ ЗНАННЯ
ЛЮДИНІ ?

Знання включає відомості про властивості та відношення об'єктів та явищ і **проявляється** у системі понять, суджень, уявлень та образів, орієнтовних основ діяльності людини

Знання людини **служують їй орієнтирами** при визначенні цілей та змісту своєї практичної та теоретичної діяльності, **основою** для формування свого ставлення до оточуючого світу і до себе самого

ІНФОРМАЦІЯ

ОСМИСЛЕННЯ

ЗНАННЯ

ДІЯЛЬНІСТЬ

Якщо заpastися **терпінням** і виявити **старання**, то посіяне насіння знання неодмінно дадуть **добрі сходи**. **Освіта корінь гіркий, та плід солодкий.** - Леонардо да Вінчі

Людина страшиться тільки того, **чого не знає**, знанням перемагає всякий **страх**. - В. Бєлінський –

Учить — значить вселять надєжду Луи Арагон (1897 — 1982, франц. писатель и политический деятель) -

Человек всегда **учится** лишь **у тех, кого любит**. Научиться можно **только тому, что любишь**. Иоганн Вольфганг **Гете**.

Плохой учитель преподносит **истину**, **хороший** - **учит ее находить**. (А. Дистерверг)

Знання - те, що здатне **підняти** людину над **іншими**. - Д. **Аддісон**

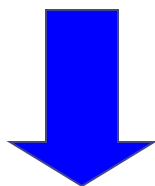
Не бойся незнання, бойся ложного знання. От него все зло мира. Коменский Я.

Платон застерігав: "Освічена, але погано вихована людина страшніша за будь-якого звіра".

**“НАВИЧКИ”,
ЩО ЦЕ ТАКЕ ?**

**ЩО ТАКЕ “УМОВНІ
РЕФЛЕКСИ”?**

Навички – це доведені до певного ступеня автоматизму жорстко детерміновані, алгоритмізовані дії чи елементи складних дій

Навички

=

**умовні рефлекси
(динамічні
стереотипи)**

**ЯКІ ОЗНАКИ
СФОРМОВАНОСТІ
НАВИЧОК ?**

Ознаки сформованості навичок:

- дії виконуються поза контролем свідомості (автоматично);
- у полі свідомості лишаються та виходять на перший план цілі, заради яких виконуються дії, умови в яких вони перебігають та результат.

Навички

```
graph TD; A([Навички]) --> B([моторні]); A --> C([розумові]); A --> D([сенсорні]);
```

A hierarchical diagram with a central light blue oval at the top containing the word 'Навички' in bold red text. Three dark blue arrows point downwards from the bottom of this oval to three yellow ovals below. The left yellow oval contains 'моторні', the middle one contains 'розумові', and the right one contains 'сенсорні', all in bold dark blue text. On the left side of the diagram, there is a blue L-shaped line with a small circle at its top-left corner, extending horizontally to the left and vertically downwards.

моторні

**розумо
ві**

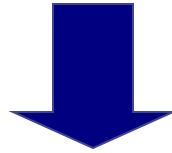
сенсорні

**ЯКИМ ШЛЯХОМ МОЖНА
СФОРМУВАТИ НАВИЧКИ ?**

**ЯК ПРОКОНТРОЛЮВАТИ
РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTI
НАВИЧОК ?**

**В основі формування навичок
лежать спроби та відбір,
тобто вправи і тренування**

**Рівень сформованості навичок
характеризується
ступенем автоматизму – швидкістю і
точністю виконання відповідних дій**

**ЩО ТАКЕ
“УМІННЯ” ?**

Уміння – це здатність людини виконувати якусь діяльність чи дію на основі отриманого раніше досвіду, знань та навичок

Психологічна основа умінь – розуміння взаємовідносин між цілями діяльності, умовами та способом її виконання

Структура УМІННЯ

здатності:

- проводити **відбір знань**, що необхідні для **вирішення завдання**;
- **виділяти орієнтири** для побудови плану розв'язування;
- складати **програму дій**, що призводять до **розв'язування задачі**;
- здатність **успішно** виконувати ці дії;
- здійснювати **контроль** результатів відповідно до поставленої **цілі** та корегувати на цій **основі** весь **процес**.

УМІННЯ

```
graph TD; A([УМІННЯ]) --> B[КОГНИТИВНІ]; A --> C[ПРАКТИЧНІ];
```

КОГНИТИВНІ

Застосування логічного
інтуїтивного, творчого,
мислення

ПРАКТИЧНІ

Використання методик,
матеріалів, механізмів,
інструментів

"Знання – знаряддя, а не ціль"

Л.М. Толстой (1828–1910 рр.)

"Велика мета освіти – це не знання, а дії"

Г. Спенсер (1820–1903 рр.)

Досвід – це стійкі вміння
успішно вирішувати певні завдання,
результат взаємодії людини з
навколишнім світом.

Досвід здобувається особистістю
у процесі певної діяльності, на практиці.

Компетентність і компетентності

Компетентність – це інтегральна характеристика якостей фахівця, що відображає її **здатність і готовність** до ефективного виконання професійної діяльності

Компетентність охоплює такі властивості особистості:

- когнитивну (знання);
- операційно-технологічну (уміння, досвід, навички);
- мотиваційно-ціннісну;
- етичну та соціальну.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ =
ЗДАТНІСТЬ (ГОТОВНІСТЬ ДО)

<ДІЯЛЬНІСТЬ>
+ <ОБ'ЄКТ ДІЯЛЬНОСТІ>

Компетентності – це динамічна комбінація знань, навичок і умінь, інших особистих якостей, що описують результати навчання.
Компетентності покладені у основу освітньо -кваліфікаційної характеристики випускника ВНЗ

Універсальні:

- загальнонаукові;
- інструментальні;
- соціально-особистісні;
- загальнокультурні.

Професійні:

- виробничо-технологічні;
- організаційно-управлінські;
- проектні;
- науково-дослідні.

Наступні поняття дидактики:

- зміст освіти;
- зміст навчання;
- педагогічний (навчальний) процес;
- форми навчання;
- форми організації навчального процесу;
- види навчальних занять;
- методи навчання;
- методика (загальна, конкретна);
- засоби навчання (капітальні, дидактичні);
- технологія навчання

- Навчання – це процес засвоєння студентами інформації у **вигляді знань, умінь та навичок**, а також професійних **компетенцій** за допомогою викладача як організатора цього процесу;

ВИХОВАННЯ варто розуміти як цілеспрямовану, організовану систему впливів на студентів в інтересах формування в них певних світоглядних позицій, моральних ідеалів, норм і відносин, естетичного сприйняття, високих прагнень, а також потреби в систематичній праці;

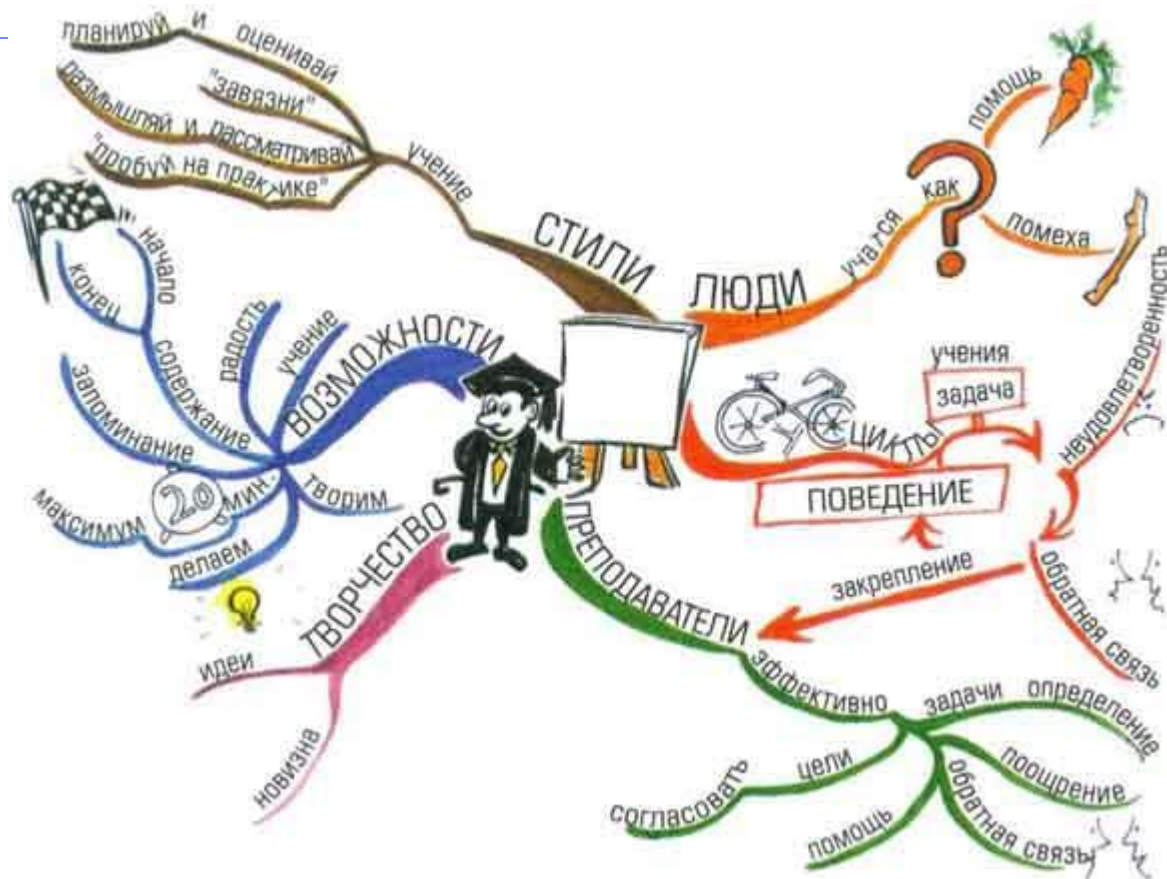
САМОВИХОВАННЯ — цілеспрямована свідома діяльність **студента** щодо самовдосконалення й формування в собі **необхідних якостей і властивостей особистості**;

освіта як процес – система набування знань, навичок, умінь, способів мислення і діяльності. **Освіта як результат** – рівень освіченості, ступінь оволодіння глибиною, широтою і **змістом** знань, навичок і вмінь;

вчення - самотійна діяльність студента в аудиторії або будинку, в бібліотеці, у дисплея

Педагогічний процес

(від латинського *processus* – рух вперед) – це процес взаємообумовленої та взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямований на ефективне та результативне досягнення цілей освіти

*Дякую
за увагу!*

Завдання до самостійної роботи:

1. Засвоїти матеріал лекції Л4,
2. Відповість на контрольні запитання л.4

Література

- В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ: теорія, практика, історія Навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2014 р. 418 с.
- Городиська В., Пантюк М., Міляєва В. Педагогіка та психологія вищої школи : тексти лекцій. – Дрогобич : Редакційно- видавничий відділ ДДПУ, 2014. – с.
- Лекція 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.
- <http://pedagogy-logspot.com/2013/10/3.html>
- Кузьмінський А.І.Педагогіка вищої школи
- Навчальний посібник / К.: Знання, 2005.- 486 с.